

Οι πολύποδες του «πνεύματος» στο απυρόβλητο

Δημήτρης Δημηρούλης

12/09/2023, Τεύχος 153 - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Βόλφγκανγκ Λεττλ, 13 απόπειρες για να γίνει κόκορας - 4, 1978, © Lettl Collection, Augsburg, Γερμανία.

Δίπλα στον πολιτικό «πολυποδισμό» υπάρχει και μια χαμαιλεοντική και ανθεκτική *πολυποδία* του «πνεύματος» η οποία:

- α) ως κάτοχος ισχύος και προαγωγός αλήθειας ρυθμίζει σε μεγάλο βαθμό τους κανόνες του παιχνιδιού·
- β) απορρίπτει ή εξουδετερώνει την αναθεωρητική σύνδεση της λογοτεχνίας και της τέχνης με την ιδεολογία και την πολιτική·
- γ) περιφρονεί και ειρωνεύεται τον θεωρητικό στοχασμό και αναστοχασμό, καθώς και κάθε λόγο περί μεθόδου που αντιτίθεται στις «αξίες» της·
- δ) αντιστέκεται στην απαίτηση του χρόνου για αναπροσαρμογή μέσων και επιδιώξεων·
- ε) αποφεύγει την ουσιαστική αναμέτρηση με την πίεση που ασκεί στο παρόν η σαρωτική μεταβολή που επέφερε στον κόσμο η τεχνολογική επανάσταση και η κοινωνική παράλλαξη·
- στ) διαιωνίζει την επιβολή της με την άσκηση καθολικής εποπτείας και με την ανάπτυξη στοχευμένων δημοσίων σχέσεων και προσοδοφόρων ανταλλαγών·
- ζ) βεβαιώνει τη μονιμότητα της επιβολής της με την επανάληψη κοινοτοπιών και την αναπαραγωγή του εαυτού της·
- η) επικεντρώνεται μονοπωλιακά στον *κανόνα* και αφοσιώνεται στην υπεράσπισή του με παραπλανητικά τεχνάσματα, υποτιμώντας μορφές τέχνης και σκέψης που αντιδρούν με τη δυναστευτική επεκτατικότητά της·
- θ) κυριαρχεί στα μέσα επικοινωνίας και παριστάνει την αδιάβροχη στην αμφισβήτηση·
- ι) εναγκαλίζεται προσχηματικά το, κατά την κρίση της, πιο επωφελές «καινούριο», για να μη φανεί ξεπερασμένη· έτσι φαντάζεται ότι εξουδετερώνει τις άμεσες ή επερχόμενες απειλές·
- ια) εξασφαλίζει το «απυρόβλητο» με τις απαραίτητες συναλλαγές, πράγμα που επιτρέπει την επίδειξη υπερφίαλου θράσους, αφού δεν φοβάται την κριτική και αφού έχει επιτύχει την αποδοχή ή την ανοχή όλων των πλευρών (πολιτικών και πολιτισμικών).

Οι πιο δραστήριοι και φιλόδοξοι εκπρόσωποι αυτής της πολυποδίας, όταν είναι επιστήμονες ή λόγιοι καταλαμβάνουν μεγάλο χώρο με ελάχιστο βάρος· όταν δεν είναι, δηλαδή όταν είναι «ερασιτέχνες», αντί να ασκήσουν την όποια τέχνη ξέρουν καλύτερα, απλώνονται με διάθεση πεινασμένων πολυπόδων σε όλο το πεδίο.

Ενδεικτικά: το ίδιο άτομο-πολύπους μπορεί σε περίοδο λίγων χρόνων να μεταφράσει αρχαίους τραγικούς ή κωμικούς, καθώς και έργα από γλώσσες που δεν γνωρίζει, να γράψει μυθιστόρημα, να εκτοξεύσει ηθικολογικά ή θεολογικά κηρύγματα, να δημοσιεύσει ποιήματα, να εκφέρει γνώμη για τη μουσική ή τον κινηματογράφο ή τη ζωγραφική (ή για όλα μαζί), να τσαλαβουτήσει στην ασήμαντη (αλλά γραφική) αυτοβιογραφία του, να φέρει στο προσκήνιο προσωπικά ή οικογενειακά δράματα ως έργα τέχνης ή στοχασμού, να ισορροπήσει στα πιο αντιφατικά (κοινωνικά, πολιτικά, ιδεολογικά και λογοτεχνικά) μεταίχμια, χωρίς να κρημνίζεται και, γενικά, να πράττει πολλά άλλα και διάφορα (πάντα με το αζημίωτο).

Όλα τα προηγούμενα διαδραματίζονται μπροστά σε έναν όχι ευάριθμο θίασο χαινόντων και κοαζόντων βατράχων. Οι θάλλοντες μαϊντανοί του πολιτισμού (ως θορυβώδεις πολύποδες) θέλουν αποδοχή και χειροκρότημα. Και τα έχουν. Μολονότι παρουσιάζεται γλυκιά και χαμογελαστή η δημόσια όψη αυτής της πολύχρωμης πολυποδίας, είναι λιμασμένη για εξουσία και επιρροή. Αποδεικνύεται μνησικάκη και αδηφάγα. Έχει γνώμη για όλα, διατρέχει όλες τις τέχνες και τις επιστήμες, διαθέτει τεράστιο δίκτυο υποστήριξης και διαφήμισης.

Μόλις κουνήσουν το δαχτυλάκι τους τα πολυποδικά γκεσέμια, προστρέχει ο εσμός των υμνητών, των εξαρτημένων, των γνωστών και φίλων, των θαυμαστών, των ομοχνώντων, των τετριμμένων, των αλλοπαρμένων, για να επαινέσει, να εξάρει, να υποδείξει, να νουθετήσει και, πρωτίστως, να ασκήσει την παλαιά και δοκιμασμένη τέχνη του αχαλινώτως λείχιν (ακριβέστερα: του αλληλολείχιν).

Η επικράτειά της παραμένει ελεγχόμενη. Η φρουρά της αμετακίνητη. Οι διάδοχοι ήδη χειροτονημένοι. Οι πεποιθήσεις εύπλαστες. Υπηρετεί το κεκυρωμένο και το πρόπον. Έχει αναγνώριση, γιατί υπερασπίζεται το ωραίο και το λογικό, επιβεβαιώνει την κοινωνία, τροφοδοτεί την εκπαίδευση, υπηρετεί τη συναίνεση, εξοβελίζει τους σφετεριστές και ξεριζώνει τα ζιζάνια. Η δύναμη της πολυποδικής εξάπλωσης βρίσκεται στη διάρκεια και την αντοχή. Η ακτινοβολία της οφείλει πολλά στη σταθερή υποστήριξη από ισχυρές συμπράξεις συμφερόντων και νοοτροπιών.

Όταν δυσκολεύεται ή πιέζεται, έχει την ικανότητα να αφομοιώνει και να εξωραϊζει, ακόμη και εκείνα που την αμφισβητούν ή την υποσκάπτουν. Η αντοχή της και η επιρροή της οφείλονται στην υποστήριξή της από δύο ισχυρές γραφειοκρατίες: την κρατική και την ιδιωτική. Πρόκειται για συγκοινωνούντα δοχεία που μπορεί να μην ελέγχουν όλο το πεδίο του κοινωνικού, το εξουσιάζουν όμως με πολλούς τρόπους, κρυφούς και φανερούς. Οι πολιτισμικοί πολύποδες πολλαπλασιάζονται ακάθεκτα.

Υπάρχουν συγγραφείς, λόγιοι, κριτικοί, φιλόλογοι, κοινωνιολόγοι, πολιτικοί επιστήμονες, δημοσιογράφοι, κάθε είδους δημοσιολογούντες, κοσμικοί του πνεύματος και πολλοί από το ευρύ λεγόμενο κοινό, που δεν στρέφουν εύκολα το βλέμμα πέρα από το εγγυημένο αρχείο των πολυπόδων και τους «κομματάρχες» του. Όλα πρέπει να μείνουν στη θέση τους, σε αέναη επανάκαμψη. Αυτό σημαίνει ότι η μονομερής έκθεση των αναγνωστών στην αγωγή των κειμένων διαμόρφωσε ένα αισθητήριο που λειτουργεί πλέον ενστικτωδώς ως προς τι θεωρείται αξιόλογο και τι όχι, ως προς το τι είναι ωραίο και τι όχι, ως προς το τι γίνεται αποδεκτό και τι όχι.

Ακόμη και ένα κακό ή μέτριο κείμενο δεν εντοπίζεται ως τέτοιο, γιατί λειτουργεί αυτόματα η αίγλη της πολυποδικής έγκρισης, το εκτόπισμα του συγγραφικού ονόματος και το κύρος της χρήσης. Το κείμενο διαβάζεται ως καλό γιατί καθιερώθηκε ως καλό. Είναι δύσκολο να βγει κανείς από αυτή την περιχαράκωση και να γυμνάσει τη ματιά του σε διαφορετικές προτάσεις, θεωρήσεις, ερμηνείες, σκέψεις, τρόπους γραφής· να δεχτεί το διαφορετικό, το καινούριο, το ανατρεπτικό – να μην εφησυχάσει και να μην αποσυρθεί από τη δοκιμασία. Να ξανακοιτάξει το παρελθόν από άλλη προοπτική. Οι πολύποδες δεν θέλουν να φανούν ότι είναι ξεπερασμένοι και συντηρητικοί. Ξέρουν να προσεταιρίζονται και να προωθούν τις ιδέες που έχουν τη νομιμοποίηση της εποχής. Νοιάζονται να φανούν ταυτόχρονα επίκαιροι και διαχρονικοί.

Οι άνθρωποι, το κοινωνικό σώμα, νιώθουν συχνά την ανάγκη να εξαπατηθούν με μυθολογήματα, ιδεολογήματα, τελετουργίες, εξιδανικεύσεις, εξάρσεις, ενθουσιασμούς, ακόμη και με κατά συνθήκη ψεύδη, που μετατρέπονται σε παρηγορητικές αλήθειες, σε ακατανίκητη πραγματικότητα. Επιθυμούν να ενταχθούν σε κάποια μορφή κοινότητας, να νιώσουν ότι συμμετέχουν σε κάποια μορφή συλλογικής

μυθολογίας. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να θυσιάσουν πολλά για να αποκτήσουν ή να ενισχύσουν μια *ταυτότητα*, ό,τι και αν σημαίνει αυτή η έννοια, όσο θολή ή απροσδιόριστη και αν είναι. Για να λειτουργήσει η ταυτότητα ως συνεκτικός κρίκος ενός συνόλου, έχει ανάγκη από τον λόγο του ιδεολογικού φανακισμού στην απλοϊκή εκδοχή του· ο λόγος αυτός όμως για να υπερισχύσει ενδύεται τον χιτώνα της αυθεντίας, εμφανίζεται ως επιστημονική άποψη ή φιλοσοφική θεώρηση ή, πιο πρακτικά, σαν σωτήριο φάρμακο που θεραπεύει τις κοινωνικές αντιθέσεις και μειώνει τις ανισότητες, απαλείφει τις ρωγμές.

Η περιπλοκότητα του κόσμου εξηγείται με απλές διαδικασίες, ενώ προσφέρονται εύκολες λύσεις για τη ανάδειξη κοινού οράματος. Η συγκρότηση συλλογικής συνείδησης χρειάζεται να εντοπίσει τον κοινό εχθρό, να αντιπαρατεθεί σε μια πραγματική ή φανταστική απειλή. Το φαινόμενο του αποδιοπομπαίου τράγου. Οι άλλοι, οι διαφορετικοί, δεν υπάρχουν παρά ως κίνδυνος, ως ανυπόληπτοι αντίπαλοι. Υπερισχύουν οι έννοιες της συνοχής, της συστράτευσης, της ομοιογένειας, της συμπόρευσης. Γι' αυτό αναπτύσσεται ένας λόγος που θέλει να καλύψει όλο το πεδίο του πραγματικού, να ελέγξει τις διαφορές και τις παρεκκλίσεις, και έτσι να σχηματίσει συμπαγές κέντρο. Στο κέντρο αυτό η εμπέδωση μιας κοινής καλαισθησίας είναι απαραίτητη για να ενισχυθεί το κύρος των πολυπόδων και να ποδηγετηθεί η κοινή αποδοχή. Η αισθητική όμως δεν είναι ποτέ μόνο και απλά αισθητική.

Ως γενικό φαινόμενο η *στασιμότητα*, με την επίβλεψη και την ισχυρή υπεράσπιση των μανδαρίνων του πολιτισμού και των φιλισταίων της τέχνης, καλλιεργεί τη *νωθρότητα* της σκέψης και την *αδράνεια* της αίσθησης. Για να λειτουργήσει το σύστημα και τα προϊόντα του, αναπτύσσεται ανεπαίσθητα το καθεστώς της *συλλογικής τυφλότητας* και αυτό με τη σειρά του παρέχει την ικανοποίηση της συμμετοχής, της κατανόησης, της εκτόνωσης, της ευκολίας, της σαφήνειας. Η νωθρότητα δεν είναι όμως απλό σύμπτωμα, είναι ο θάνατος της σκέψης και της αίσθησης· ο νεκροθάφτης της φαντασίας και της διαφοράς.

Οι πολύποδες είναι αμείλικτοι. Δεν δέχονται κριτική ή αμφισβήτηση. Τα έχουν διευθετήσει όλα. Η μόνη δυνατότητα είναι η απόλυτη περιχαράκωση. Όσο συντονίζεται κανείς με το εσωτερικό ρεύμα παραμένει αναγνωρίσιμος και αποδεκτός, κατοχυρώνει μια θέση στην ακινησία της αυτάρκειας. Η δυσανεξία στην αντίθετη άποψη είναι το κύριο γνώρισμα όσων δρουν ανενόχλητοι, με την προστασία που τους παρέχει το κεκτημένο «απυρόβλητο».

Υπάρχουν πολλοί τρόποι εξουδετέρωσης των διαφωνούντων. Ο πιο αποτελεσματικός (εκτός από την φρυάττουσα σιωπή) είναι να επικαλεστούν τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης της νωθρότητας, η οποία τώρα ονομάζεται ευφημιστικά σοβαρότητα ή αξιοπιστία. Βοηθάει σε αυτή την μοχθηρή πολιτική το πρόσχημα της ενόχλησης. Όποιος διαφωνεί είναι ενοχλητικός και επομένως ύποπτος, με άλλα λόγια όχι ένας από εμάς· στιγματίζεται σαν παρείσακτος που πρέπει να εκδιωχθεί και να απομονωθεί από την αγέλη των νομιμοφρόνων.

Πολλοί εμπλεκόμενοι θα διαβάσουν αυτές τις αράδες και, στην καλύτερη περίπτωση, θα σηκώσουν αδιάφορα τους ώμους. Δεν τους αφορούν όλα αυτά. Προέχει το έργο και η σταδιοδρομία. Αυταπατώνται. Κανένα άξιο λόγου έργο δεν προκύπτει αν βασιστεί στο καθεστώς της νωθρότητας και της αυτολογοκρισίας. Καμιά σταδιοδρομία δεν έχει (τελικά) νόημα όταν δεν βλέπει πέρα από τον εαυτό της και παραμένει αδρανής απέναντι στους μεταμφιεσμένους πολύποδες. Καμιά κοινωνία δεν δημιουργεί αξιόλογο πολιτισμό αν αφήσει στο απυρόβλητο τους πολυποδίζοντες γυρολόγους της τέχνης και της σκέψης.

Παρεμβάσεις

Σεπτεμβριανά

Γιώργος Κοβός

Ο ασάλευτος χρόνος της Δικαιοσύνης

Μανώλης Βασιλάκης (Manolis Vasilakis)

Χριστόφορος Μπουτσικάκης: ένας ευεργέτης του κράτους δικαίου

Μανώλης Βασιλάκης (Manolis Vasilakis)

Ο Καραγκιόζης Ναύαρχος

Περικλής Σ. Βαλλιάνος (Pericles S. Vallianos)

Και εγένετο δικαιοσύνη

Περικλής Σ. Βαλλιάνος (Pericles S. Vallianos)

Τις συναλλαγές σας με το athensreviewofbooks.com διασφαλίζει η Τράπεζα Πειραιώς

mastercard ID Check

VISA

SECURE

THE ATHENS REVIEW OF BOOKS

Δημοχάρους 61

T.K 11521 Αθήνα

τηλ. 210 7241063 / 6974-384852

e-mail: info@athensreviewofbooks.com

athensreview@gmail.com

Όροι χρήσης

Ταυτότητα

2023 © The Athens Review of books. All rights reserved

Κατασκευή ιστοσελίδας

